

pa i okvir kongresa često ad hoc širokogrudan. Odabrani okvir teme »Rad u njegovu značenju za ljude« imao je biti mjera radnim grupama kongresa odnosno odborima »Njemačkoga etnografskog društva« (Deutsche Gesellschaft für Volkskunde). A u općim uvodnim izlaganjima ovoga zbornika prof. Gerhard Heilfurth, tada predsjednik društva i pročelnik »Instituta za srednjoevropsko proučavanje naroda« na sveučilištu u Marburgu-Lahn, formulira neke misli i zasađe, potrebe i perspektive u ovom području etnologije, u prvom redu evropske, naglašavajući kako je ovo društvo od svoga postanka stalno isticalo »da kao naučni gremij snvaća zadatak obuhvatiti sve u okviru struke koju zastupa i koja mu je povjerenac«. Ali i dodaje kako »u zbilji nije tako jednostavno naći i uspostaviti neposredni odnos svih područja nauke o kulturama prema ovoj odabranoj temi, o čijoj su važnosti svi bili načelno suglasni. Ti odnosi leže, gledani kroz pojedinosti, na različitim razinama. Posve konkretni odnosi su se po sebi razumljivo našli, npr., prema orudu ili prema proučavanju običaja. Ali prema proučavanju narodne pripovijetke ili narodne likovne umjetnosti trebalo je takve odnose tek korak po korak otkrivati. Tako je realizacija tih veza bila od slučaja do slučaja različna, pa je, dakako, i različno uspjela.«

Ovaj zbornik razmjerno velika kongresa (s oko 470 učesnika iz 24 zemlje) zapadne i istočne Evrope i velika tematskog raspona unatoč naoko užega tematskog okvira, predstavlja svoje vrste spomen-knjigu o sustavnom njemačkom proučavanju svega što je u vezi sa radom kod najširih, u prvom redu seljačkih slojeva naroda. To je i signum temporis (donekle možda i pojav »naučne mode«, kakvih je bilo i prije — bez sumnje u dobrom smislu). A da je to tako ispalo, zasluga je i rukovodstva kongresa i mnogobrojnih učesnika pa, last not least, i oboje urednika ovoga zbornika.

Milovan Gavazzi

BEITRÄGE ZUR SÜDOSTEUROPA—FORSCHUNG. Anlässlich des I. Internationalen Balkanologenkongresses in Sofia 26. VIII. — 1. IX. 1966 herausgegeben vom Arbeitskreis Südosteuropa—Forschung bei der Deutschen Forschungsgemeinschaft. Redaktion: ALOIS SCHMAUS, Rudolf Trofenik, München 1966, 469 str.

Kako se vidi iz podnaslova ove omašne knjige tu je u redakciji poznatog slavističkog autoriteta A. Schmausa, objelodanjen niz rasprava iz radnog područja I međunarodnog balkanološkog kongresa, održanog god. 1966. u Sofiji. Taj je kongres organiziran u radnom krugu *Südosteuropa—Forschung* s pomoći UNESCO-a, i pored naglašenog nastojanja organizatora da kongres zadrži širi međunarodni značaj, ipak radovi skupljeni u ovom kongresnom zborniku uglavnom pokazuju pregnantne crte današnje zapadnonjemačke balkanološke škole. Prema tematici knjiga je podijeljena na četiri poglavlja. Prvi je dio posvećen filologiji i sadrži devet rasprava među kojima prevladavaju radovi s područja albanske dijalektologije. Ipak radovi u kojima se tretiraju međusobni odnosi balkanskih jezika (E. Koschmieder, *Ka koncepciji glagolskih vremena u balkanskim jezicima*; J. Schütz, *Rumunizam crăciun „božić“ u slavenskim jezicima*; i osobito G. Reichenkron, *Značenje grčkog jezika za postanak balkanskog jezičnog tipa*) zainteresiranog čitaoca uvoće u opće razmjere današnjih balkanskih jezika, tako različitih po svom porijeklu i leksikalnom blagu, a u svojoj dispartnosti tako povezanih u izricanju srodnih etničkih i kulturnih svojstava. — Drugo je poglavlje namijenjeno povijesti književnosti u četiri rasprave, koje u širokom vremenskom rasponu od refleksa kasne antike u ranom bizantskom zbivanju (H. G. Beck, *Problemi forme epa Akritas*) do literarnih pojava u našim danima (D. Kulman, *Povjesno djelo Nikete Konicta kao historijski izvor za dva bugarska romana*), ili tek u nedavnoj prošlosti (od dva rada za nas je važniji — K. H. Schroeder, *Prva opera Alberta Lortzinga: Alipaša od Janine*) — mogu i našim istraživačima odlično poslužiti. Jer ne može se dovoljno naglasiti kako je svakom našem folkloristu i etnologu potrebno da u koordinatama prostora i vremena upozna taj složeni, u jezičnoj raznolikosti tako dispartatno razdijeljen, a u životnim manifestacijama tako blisko povezan svijet balkanskih naroda, svijet u kojemu upravo mi s našim etničkim bićem stojimo na

raskršćici. Dok s jedne strane ovakav primjer kao što je navedeno istraživanje ranobizantske pripovjedačke literature ukazuje na genocentar nekih ranih slavenskih kulturnih tekovina u kasnoantičkom svijetu na Blizom istoku, s druge strane čvrste životne arterije povezuju nas sa srednjom i zapadnom medijevalnom Evropom. Samo u poznavanju ove mnogolikosti naći ćemo po koji put odgovor na pitanja o našoj kulturnoj svojini uopće.

Tek treće poglavlje knjige, „Volkskunde — Volksdichtung“, daje rasprave iz našega užeg područja, pa ćemo radove u ovom dijelu toga kongresnog zbornika stranica M. Braun daje metodološke sugestije pod naslovom *Povijesno djelovanje — na nepune četiri stranice* daje autor sažet prikaz dosadašnjih istraživanja o svom objektu, opremljen iscrpnom bibliografijom o svojoj temi. A iz toga opsežnog naučnog aparata, kojim autor suvremeno vlada, vidimo kako smo mi sami do sada slabo obavijestili nauku o ovom predmetu, što uostalom vrijedi i za mnoga druga područja iz našega pučkog materijalnog inventara. Opširan referat W. Lettenbauera *O kultu stabla u južnih Slavena* (11 stranica) izvrsno će doći svakome tko želi upoznati nove poglede i novu literaturu o složenom skupu praslavenskih religioznih zasada. Iz poglavlja već kristijaniziranih predodžaba u našoj narodnoj pripovijetci daje prilog L. Kretzenbacher, *Legenda o samilosnom anđelu smrti*, s pogledima u apokrifnu funkciju arkanđelskog lika Mihajlova, od kojih je jedna služba — ona anđela smrti i izvršio:ca teodiceje — osvijetljena upravo u našim varijantama ovoga motiva, što ga je, kako je poznato, Tolstoj u svojim *Narodnim pripovijestima* digao u prvi red svjetske literature. Prelazeći okvir jednog referata s 40 stranica svoga teksta autorica D. Burkhart u raspravi *Vjerovanja i predaje o vukodlacima na Balkanu* dolazi do zaključka da je „istočni dio južnoslavenskog prostora područje postanka vjerovanja u vampira“ te pri tom isključuje porijeklo ovog motiva u zapadnoj Evropi, Turskoj ili Egiptu prema ranijoj literaturi, (Pri tom se obilato služi i gradom koju je naš Institut u posljednje vrijeme utvrdio i izdao, npr. prvenstvenom predajom o „krsniku“ u zbirci *Istarske narodne priče* M. Bošković — Stuili.) — U radu na 19 stranica *Lelča i hajduk* O. Buhociu obrađuje motiv iz one specifične društvene sredine koji je i u nas dominantan u hajdučko — viteškom ambijentu, s veoma impresivnim tumačenjem erotskog momenta u tom ambijentu. Ne ulazeći dublje u analizu osnovnog ženskog lika leleca (očito naša vila), autor je uspio da plastično iznese društvene vrednote u viteško — hajdučkoj sredini, vrednote koje i sad još leže u osnovama suvremenog zbivanja u nas i kod naših balkanskih susjeda, što izražuje iz tradicije ponesene iz drevne starine, a procvale u snažne slobodarske porive hajdučije pod osmanlijskom vlasti. — Na nepunih 7 stranica M. Braun daje metodološke sugestije pod naslovom *Povijesno djelovanje narodnog pjesništva*, s punim autoritetom izvrsnog poznavao:ca naše narodne poezije, dok se slijedeći prikaz na 6 stranica K. H. Polloka, *Opažanja o tipologiji epiteta*, zadržava na specijalnom problemu ukrasnog pridjeva, poznatoga poetskog elementa u našoj narodnoj pjesmi. Na daljnjih 20 stranica A. Schmaus daje prilog proučavanju balkanske balade (*Studije o balkanskim motivima u baladama*). Obradom jednog motiva autor ovdje daje prvo poglavlje onih svojih studija, koje se nastavlja s drugim prilogom u *Zeitschrift für Balkanologie* IV, 1966. Motiv koji autor obrađuje u ovom prilogu, označavanje puta krvlju, prikazan je u širokom rasponu naših i albanskih varijanata, u čemu prepoznajemo ne samo poetske i faktografske pozajmice između balkanskih naroda različitih jezika, vjera i nacionalnosti, nego i duboko kulturno jedinstvo poniklo iz životnih praosnovica balkanskih raznojezičnih etničkih organizama, jedinstvo koje se i pored sadašnjih političkih okvira očituje u homogenim društvenim zbivanjima unutar današnjih nacionalnih cjelina.

U četvrtom dijelu knjige sadržani su radovi historiografskog sadržaja, i to od rane historije do političke i kulturne historije i do povijesti umjetnosti, da konačno sa dva zanimljiva priloga o razvoju balkanologije u toku prošlog stoljeća, završi ovaj zbornik. — U svome kratkom prilogu *O stanju istraživanja o avarskoj arheološkoj ostavštini*. J. Werner, danas jedan od autoriteta u rješavanju složenih problema iz doba sebe naroda u Podunavlju, daje sažet pregled dosadašnjih mišljenja o avarskom udjelu u arheološkom materijalu iz tog razdoblja. On uvažava golem udio mađarskih arheologa u tom poslu, prema kojemu prevladavaju pogledi mađarske arheološke škole, danas dominantne na tom području, tako dominantne

da nas, koji bismo mogli baš u tim pitanjima baratati lijepom i bogatom gradom i o njoj dati određeno mišljenje, u tom Wenerovu prikazu uopće nema. Gotovo je nevjerojatno kako smo u tim tako važnim pitanjima za etnogenezu nas južnih Slavena ispali iz međunarodne naučne utakmice, ali to nikako ne krivnjom naših vrhunskih stručnjaka na tom polju, koji se i te kako junački bore za osnovne mogućnosti svog rada, nego jedino krivnjom onoga čudesnog neshvaćanja naše današnje javnosti za takve važne, upravo prestižno presudne kulturne akcije u savremenom društvu. K. Bosl pruža nam u radu *Gospodarsko — politički odnosi Regensburga kao trgovačkog sjedišta sa slavenskim Istokom*, uvid u složene odnose Slavena sa srednjom Evropom od 9. do 12. stoljeća, a F. Babinger u raspravi *Alessio Celidonio (+1517) i njegova spomenica o Turcima*, uvodi nas u tešku situaciju južnih balkanskih zemalja u 2. polovini 15. i prvih godina 16. stoljeća, kad se na sve naše krajeve nadvila katastrofa osmanlijskog zavojevanja. U isto doba, ali u drugu sredinu, u kraj na donjem Dunavu ulazi i članak H. J. Kisslinga *Primjedbe o tur-skim zauzeću Kilije i Aketmana (1484)*, koji time dopunjuje radove mladoga rumunjskog turkologa M. Beldiceanu. Za nas je bez sumnje od prvenstvenog interesa rasprava autorice I. Mahnken, *Odnosi između Dubrovčana i Albanaca u srednjem vijeku*. Kao nastavak svojih radova o etničkim odnosima i njihovu međusobnom sažimanju u okviru Dubrovačke Republike u srednjem vijeku, u ovoj radnji, obilato dokumentiranoj do sada neobjelodanjenom gradom iz dubrovačkoga arhiva, autorica otkriva najtanje procese demografskog zbivanja u Dubrovniku pretežno u 14. i 15. stoljeću. U ovome radu ona stavlja težište na albanski etnički priliv u Dubrovnik. Problematiku uokviruje u tri tačke: 1) promet solju, 2) promet žitom, 3) saobraćaj s dvije važne arterije, Skadarskim putem od Ulcinja za Prizren i starom cestom Via Egnatia od Drača preko Ohrida u Solun. Opsežno dokazuje da je slavizacija gradova na južnom Jadranu vremenski daleko raniji proces nego što se to do sada uočavalo. U dva poglavlja iznosi najbitije veze između dubrovačkog patricijata i albanskih primorskih gradova, a zatim i šaroliku sliku u društvenome mediju cives de populo, u kojemu prvenstveno kler, za njim i zanatlije, pomorci i trgovci zauzimaju određeno i važno mjesto u političkom organizmu svoje republike. Na osnovu brojnih podataka iz dubrovačkih kancelarijskih spisa autorica dolazi do tako preciznog profila u promatranju svojih postavljenih problema da s pravom u ovome radu gledamo uzornu studiju socioloških odnosa u Dubrovniku u doba procvata ove za nas najvažnije urbane cjeline u našoj prošlosti.

Ostali prilozi u ovom dijelu knjige za našu su struku od sporedne važnosti: W. Th. Elwert, *O grčko — rumunjskoj simbiozi u doba Fanariota — međubalkanske odnose između ta dva naroda* promatra autor u prvom redu sa stajališta književnosti i jezika. E. Turczynski, *O kulturnoj geografiji nacionalnih pokreta na Jugoistoku* u modernoj postavi ukazuje autor na nacionalna gibanja u jugoistočnoj Evropi od kraja 18. stoljeća. K. D. Grothusen, *Slav Srbije u povijesti jugoistočne Evrope* — posebno obrađuje autor ovo pitanje sve do najnovijih događaja u SFR Jugoslaviji pod vodstvom Tita na samostalnom putu u socijalizam. Kraći prilog historiji umjetnosti K. Wessela *Drvene vratnice manastira Značova* ostaje izvan našeg promatranja.

Po svemu, ovaj je zbornik veoma koristan i izbor iz njegovih radova dobro će doći našim stručnjacima u stjecanju novih suvremenih pogleda na pitanja iz balkanske starine i usmene predaje.

Marijana Gušić

POPULUS REVISUS. BEITRÄGE ZUR ERFORSCHUNG DER GEGENWART. Volksleben. Untersuchungen des Ludwig Uhland-Institut der Universität Tübingen, 14. Band. Herausgegeben von HERMANN BAUSINGER unter Mitarbeit von RUDOLF SCHENDA und HERBERT SCHWEDT, Tübingen Schloss 1966, 188 str.

Da li se u suvremenom svijetu narodno stvaralaštvo rastvara i nestaje ili pak oživljava, samo u drugačijim oblicima? Smije li se etnologija baviti sadašnjosti? Jesu li podesne metode historijske etnologije za proučavanje sadašnjosti? Koliko se etnološko istraživanje može udruživati sa sociološkim, i tko tu gubi a tko dobiva?